

บทที่ 1

ความหมายของจริยธรรม

บทที่ 1

ความหมายของจริยธรรม

1.1 จริยธรรม คุณธรรมคืออะไร

จริยธรรม

คำว่า จริยธรรม มาจาก “จริยะ” + “ธรรมะ” คำว่า จริยะ แปลว่า ความประพฤติ ธรรมะ แปลว่า สิ่ง หลัก หรือข้อ ฉะนั้นจริยธรรม จึงหมายถึง หลักคำสอนว่าด้วยความประพฤติ เป็นหลักสำหรับให้บุคคลยึดถือในการปฏิบัติตน ความหมายของจริยธรรมในทางพุทธศาสนาจะมองชีวิตทั้งชีวิต ทั้งระบบ ทั้งกาย วาจาหรือใจ แต่จริยธรรมในความหมายของทางตะวันตกนั้น มองในเรื่องเกี่ยวกับความประพฤติ หลักความประพฤติซึ่งเน้นพฤติกรรมแสดงออกภายนอก โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์หรือพฤติกรรมที่มีผลกระทบต่อสังคม

จริยธรรมมีความหมายหลากหลาย มีนักปรัชญา นักการศึกษา นักจิตวิทยา และนักสังคมสงเคราะห์ ได้ให้ความหมายทางจริยธรรมไว้ ดังนี้

พระยาอนุমানราชธนะ (2516 : 409) ได้ให้ความหมายว่า “จริยธรรม (Morality) โดยทั่วไปมีความหมายใกล้เคียงกับจริยศาสตร์ (Ethics) ในเรื่องของปรัชญา (Philosophy) เป็นเรื่องของการค้นหาความจริงเกี่ยวกับคุณค่าของความประพฤติในสังคม ซึ่งถือว่าถูกต้องดีงาม และสิ่งซึ่งถือว่าผิดหรือชั่วไม่ควรประพฤติ แล้ววางหลักกำหนดเป็นมาตรฐานไว้”

ดวงเดือน พันธุมนาวิน และเพ็ญแข ประจักษ์จันท์ (2520 : 3 - 4) กล่าวว่า จริยธรรม (Morality) เป็นคำที่มีความหมายกว้างขวาง หมายถึง ลักษณะทางสังคมหลายลักษณะของมนุษย์และมีขอบเขตรวมถึงพฤติกรรมทางสังคมประเภทต่าง ๆ ด้วยลักษณะและพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรม จะมีคุณสมบัติประเภทใดประเภทหนึ่งในสองประเภทคือ เป็นลักษณะที่สังคมต้องการให้มีอยู่ในสังคมนั้นคือ เป็นพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบ ให้การสนับสนุน และ

ผู้กระทำส่วนมากเกิดความพอใจว่า การกระทำนั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสม ส่วนอีกประเภทหนึ่งคือ ลักษณะที่สังคมไม่ต้องการให้มีอยู่ในสมาชิกในสังคม เป็นการกระทำที่สังคมลงโทษพยายามกำจัดและผู้กระทำพฤติกรรมนั้นส่วนมากรู้สึกว่าเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องและไม่สมควร ฉะนั้น ผู้ที่มีจริยธรรมสูง คือ ผู้ที่มีลักษณะและพฤติกรรมประเภทแรกมาก และประเภทหลังน้อย

พุทธทาส ภิกขุ (2521 : 3) ให้ความหมายของจริยธรรมว่า จริยธรรมตรงกับคำว่า Ethics ในภาษาอังกฤษ จริย แปลว่า ควรประพฤติหรือพึงประพฤติ

ก่อ สวัสดิพานิชย์ (2522 : 18) ได้ให้ความหมายของจริยธรรมไว้ว่า จริยธรรม คือ ประมวลความประพฤติและความนึกคิดในสิ่งที่ดีงาม เหมาะสม

สาโรช บัวศรี (2522 : 18) ให้ความหมายของจริยธรรมไว้ว่า จริยธรรม คือ แนวทางในการประพฤติเพื่อยุติกันได้อย่างร่มเย็นในสังคม

ระวี ภาวิไล (2522 : 2) กล่าวว่า จริยธรรม คือ แนวทางความประพฤติและปฏิบัติ เพื่อบรรลุถึงสภาพชีวิตอันทรงคุณค่าพึงประสงค์

สมบุญ ศาเลยาชีวิน (2522 : 5) ให้ความหมายของจริยธรรมว่า “จริยธรรม หมายถึง การประพฤติตนไม่ว่าจะเป็นโดยทางกาย วาจา ใจ ในทางที่ดีงามที่สังคมยอมรับ ยกย่องว่าเป็นสิ่งที่ควรทำ ปฏิบัติ ซึ่งเป็นหลักธรรมะของพระพุทธเจ้านั่นเอง เป็นการมองถึงธรรมะในด้านการแสดงออกหรือความประพฤติซึ่งเกิดจากการรู้จักกฎเกณฑ์มาตรฐานต่างๆ ของสังคมและยอมรับปฏิบัติตาม”

พินิจ รัตนกุล (2522 : 116) ได้ให้ความหมายของจริยธรรมในทัศนะของนักปรัชญาว่า จริยธรรมเป็นคำที่เราานิยมใช้ในเรื่องการตัดสินคุณค่าของพฤติกรรมมนุษย์ว่าเป็นการกระทำสมควร ถูกต้อง ดี หรือตรงข้าม การกระทำที่ไม่ดีคือ การกระทำที่ไม่สมควร ไม่ดี การที่เราต้องกำหนดคุณค่าของการกระทำที่ว่าดีหรือไม่ดี สมควรหรือไม่สมควร ก็เพราะเราต้องการแบ่งแยกการกระทำออกเป็นประเภทต่าง ๆ เพื่อจะได้ส่งเสริมด้วยวิธีการต่าง ๆ ให้คนทำแต่สิ่งที่ดี หรือสมควร และให้ละเว้นการกระทำตรงข้าม

พระราชวรมุนี (2523 : 10) ได้ให้ความหมายของจริยธรรมไว้ว่า จริยธรรม หมายถึง "สิ่งที่ทำได้ในทางวินัยจนเกิดความเคยชินขึ้นมา มีพลังใจ มีความตั้งใจแน่วแน่ มีความประทับใจ เรื่องจริยธรรมต้องอาศัยปัญญา ปัญญาอาจเกิดจากศรัทธาเชื่อถือผู้อื่นไปก่อนก็ได้ ในบางครั้ง จริยก็เกิดโทษ เพราะไม่มีปัญญากำกับ"

วีระ บำรุงรักษ์ (2523 : 131) ให้ความหมายของจริยธรรมไว้ว่า เป็นแบบแผน ความประพฤติที่ตั้งอยู่บนหลักคุณธรรม (Virtue) ซึ่งหลักคุณธรรมนั้นก็คือ ความรู้สึกนึกคิด (Mental Attitude) หรือสภาพของจิตที่เป็นกุศล เป็นพื้นฐานของการแสดงออก เป็นการกระทำ พฤติกรรม หรือกิจกรรมที่มีประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น สภาพจิตที่เป็นกุศลที่เรียกว่า คุณธรรม นี้เกิดขึ้นได้เพราะจิตรู้จักความจริง (Truth) ความดี (Goodness) และความงาม (Beauty)

ส. ศิวรักษ์ (2523 : 14) ได้ให้ความหมายของจริยธรรมว่า คำว่า ศีลธรรมซึ่งบัดนี้ มักเสียงไปใช้กันว่าจริยธรรมนั้น ในทางพระพุทธศาสนาก็ถือว่า เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ เพื่อเกิด ปกติสุขในสังคม ไม่ให้มีการเอารัดเอาเปรียบกัน ให้เกิดความมั่นคง มั่นคงทั้งส่วนตนและ ส่วนท่าน

พนัส หันนาคินท์ (2523 : 19 - 20) กล่าวว่า จริยธรรมนั้นหมายถึง คุณสมบัติ ทางความประพฤติ (Conduct) ที่สังคมมุ่งหวังให้ชีวิตของสังคมนั้นประพฤติตาม จริยธรรมเกี่ยวข้องโดยตรงกับความถูกต้องในความประพฤติ ซึ่งมีความหมายถึง การกระทำอย่างเสรีภายในขอบเขตของมโนธรรม อันได้แก่ ความสำนึกในความบังควรที่จะกระทำหรือเป็นหน้าที่ที่จะต้องกระทำของสมาชิกแต่ละคนในสังคมนั้น ๆ ความเปลี่ยนแปลงของจริยธรรมย่อมเกิดขึ้นได้อยู่เสมอในเมื่อสภาวการณ์ของการดำเนินชีวิตเปลี่ยนแปลงไป การเปลี่ยนแปลงในสภาวการณ์ของชีวิตย่อมทำให้ทัศนคติที่มีต่อจริยธรรมเดิมได้รับการพิจารณาใหม่ เกิดแนวคิดใหม่ขึ้น จริยธรรมเดิมอาจเปลี่ยนแนวทางหรือได้รับการเพิ่มเติม ขยายความให้กว้างขวางพอเพียง ให้สอดคล้องกับสภาวการณ์อันเปลี่ยนไปแล้วนั้น

วิทย์ วิศทเวทย์ (2524 : 113) กล่าวว่า “จริยธรรม คือ พันธะหรือหน้าที่ที่เราปฏิบัติต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ในทางพระพุทธศาสนา จริยธรรม คือ การนำเอาความรู้ในความจริงหรือกฎธรรมชาติมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตที่ดั่งงาม ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองหรือต่อสังคมก็ตาม”

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 (2530 : 217) ได้ให้ความหมายว่า จริย (จะริยะ) น. ความประพฤติ กิริยาที่ควรประพฤติ (ใช้เป็นคำหน้าสมาส) เช่น จริยศึกษา (ป.)

จริยธรรม น. ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ ศีลธรรม กฎศีลธรรม

จริยศาสตร์ น. ปรัชญาสาขาหนึ่งว่าด้วยความประพฤติและการครองชีวิตว่า อะไรดี อะไรชั่ว อะไรถูก อะไรผิด หรืออะไรควร อะไรไม่ควร (Ethics)

จริยศึกษา น. การศึกษาเกี่ยวกับความเจริญงอกงามในทางความประพฤติและการปฏิบัติตนเพื่อให้อยู่ในแนวทางของศีลธรรม และวัฒนธรรม (Moral Education)

สิวลี ศิริไล (2528 : 9) กล่าวว่า “จริยธรรม (Ethical Rules) หมายถึง กฎเกณฑ์ของความประพฤติที่มนุษย์ควรประพฤติให้สมกับที่ได้ชื่อว่าเป็นมนุษย์ ซึ่งเป็นผู้มีเหตุผล มีความคิดและสติปัญญา ความหมายของจริยธรรมจึงครอบคลุมการกระทำของมนุษย์ทุกคน”

กระมล ทองธรรมชาติ (2529 : 80) กล่าวว่า “จริยธรรม หมายถึง ธรรม หรือหลักความประพฤติที่ควรแก่การยึดถือและปฏิบัติตาม”

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2530 : 82) กล่าวว่า “จริยธรรม คือการกระทำทั้งกาย วาจา และใจ ที่ดั่งงาม เป็นประโยชน์ต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม”

วสิน อินทสระ (2539 : 1 - 2) ได้ให้คำจำกัดความของ “จริยธรรม” ดังนี้

จริย = กิริยาที่ควรประพฤติ

ธรรม = หลักการ หลักความจริง

จริยธรรม หมายถึง หลักการของกิริยาที่ควรประพฤติ เช่น อยู่ในระเบียบวินัย ตรงต่อเวลา มีความรับผิดชอบ ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ทำให้อื่นเสียหาย

ดิวอี้ (Dewey) จริยธรรม คือ เซอร์วิญญาทางสังคมของบุคคล ได้แก่ ความสามารถในการรับรู้ การสังเกต และเข้าใจสถานการณ์ของสังคม เข้าใจอำนาจของสังคม และความสามารถในการปรับตัวของมนุษย์ และควบคุมตนเองในด้านต่าง ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับสังคม และเขามีความเห็นว่ จริยธรรมของบุคคลจะเจริญงอกงามและได้รับการฝึกอบรมไปพร้อม ๆ กับความเจริญทางสติปัญญา

ของ เพียเจท์ (Jean Piaget, 1963 : 1) ให้ความเห็นว่ จริยธรรมเป็นลักษณะประสบการณ์ของมนุษย์และหน้าที่เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ในการให้ความร่วมมือเกี่ยวกับการจัดเตรียมทางสังคมในเรื่องความสนใจ และอนามัยของแต่ละบุคคล ความสัมพันธ์ร่วมกันในรูปของสิ่งที่ควรกระทำและสิทธิ

คาร์เตอร์ วี กู๊ด (Carter V. Good, 1964 : 314) ได้ให้ความหมายของจริยธรรมว่ เป็นการปรับตัวให้เข้ากับกฎเกณฑ์หรือมาตรฐานของความประพฤติที่ถูกต้องดีงาม

ลอร์เรนซ์ โคลเบอร์ก (Lawrence Kohlberg, 1976 : 45) กล่าวถึง จริยธรรมว่มีพื้นฐานของความยุติธรรม ซึ่งยึดถือเอาการกระจายสิทธิและหน้าที่อย่างเท่าเทียมกัน โดยมีได้หมายถึงกฎเกณฑ์ที่บังคับโดยทั่วไป แต่เป็นกฎเกณฑ์ซึ่งมีความเป็นสากลที่คนส่วนใหญ่รับไว้ในทุกสถานการณ์ ไม่มีการขัดแย้งกัน เป็นอุดมคติ ดังนั้นพันธะทางจริยธรรมจึงเป็นการเคารพต่อสิทธิและข้อเรียกร้องของบุคคลอย่างเสมอภาคกัน

โรเซนฮาน มัวร์ และ อันเดอร์วูด (Rosenhan Moore and Underwood, 1976 : 4) มีความเห็นว่ จริยธรรมจะต้องมีความหมายมากกว่าสังคม เพราะถ้ามโนธรรมเป็นเพียงการลงโทษตนเอง เราไม่สามารถจะให้เหตุผลในการที่เราระวังกฎเกณฑ์ที่ได้จากพ่อแม่ หรือขนบธรรมเนียมประเพณี และตั้งกฎของตนเองขึ้น ซึ่งเป็นการนำตนเองโดยธรรมชาติดำรงไว้ซึ่งมโนทัศน์ของตนเอง พร้อมทั้งประยุคดีให้เข้ากับประสบการณ์ใหม่

สรุปความหมายของ “จริยธรรม” จากทัศนะของผู้รู้ทั้งไทยและต่างประเทศ มีความหมายตรงกัน คือ เป็นหลักเกณฑ์ หรือแนวความประพฤติและการปฏิบัติของมนุษย์ในสังคม

ซึ่งบุคคลพึงยึดถือในการดำเนินชีวิต การประกอบกิจการงานเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ เกิดความ
เป็นระเบียบเรียบร้อย และสันติสุขแก่ตนเอง แก่ผู้อื่น และแก่สังคมโดยรวม

คุณธรรม

“คุณ” แปลว่า ดี มีประโยชน์ “ธรรม” แปลว่า หลักการ หลักความจริง

กีรติ บุญเจือ (2519 : 82 - 83) ได้ให้ความหมายของ “คุณธรรม” (virtue) ว่า
หมายถึง ความเคยชินในการประพฤติดีอย่างใดอย่างหนึ่ง ตรงกันข้ามกับกิเลส (vice) ซึ่งได้แก่
ความเคยชินในการประพฤติผิดอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งคุณธรรมและกิเลสไม่มีขอบเขตแน่นอน
สำหรับแบ่งประเภท

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2525 : 187) ได้ให้ความหมายว่า

“คุณ” หมายถึง ความดีที่มีประจำอยู่ในสิ่งนั้น ๆ ความเกื้อกูล

“ธรรม” หมายถึง คุณความดี ความจริง ความประพฤติ ความถูกต้อง

“คุณธรรม” หมายถึง สภาพคุณงาม ความดี

วิทย์ วิศทเวทย์ (2533 : ก) กล่าวว่า ธรรม หรือ ธรรมะ นั้นมีความหมายมากมาย
แต่โดยทั่วไปมักจะใช้สื่อความหมายอย่างใดอย่างหนึ่งจาก 4 ความหมาย ดังต่อไปนี้

1) ธรรม หมายถึง สภาพที่เป็นไปอย่างนั้นเอง เช่น ธรรมชาติ ธรรมดา
กฎธรรมชาติ

2) ธรรม หมายถึง ความถูกต้องดีงาม เช่น ความชอบธรรม ความยุติธรรม
ธรรมในที่นี้มีความหมายตรงข้ามกับอธรรม

3) ธรรม หมายถึง สิ่งหรือปรากฏการณ์ แบ่งเป็นสังขตธรรม หมายถึง สิ่งที่ถูก
ปรุงแต่งขึ้นจากสิ่งอื่น ๆ หลายสิ่ง กับ อสังขตธรรม หมายถึง สิ่งที่เกิดจากการปรุงแต่ง เป็นต้น

4) ธรรม หมายถึง หลักคำสอนของศาสนา เช่น พุทธธรรม คือ หลักคำสอนของ
ศาสนาพุทธ..... ซึ่งธรรมในความหมายนี้ก็หมายรวมถึงหลักคำสอนของศาสนาอื่น ๆ ด้วย

วคิน อินทสระ (2539 : 2, 4 - 5) ได้อธิบายว่า คุณธรรม คือ หลักการที่ดีมีประโยชน์ เช่น ซื่อสัตย์ สุจริต มีเมตตา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม พอสรุปได้ว่า “คุณธรรม” หมายถึง หลักในการประพฤติปฏิบัติที่สร้างประโยชน์แก่ผู้อื่น

คุณธรรมที่สำคัญ และจำเป็นมากในเวลานี้ที่ควรปลูกฝังให้เกิดขึ้นในคนของเรา คือ ความไม่เห็นแก่ตัว จนต้องก่อความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น ความอดทน ความมักน้อย (ความไม่ฟุ้งเพื่อเห่อเหิมทะเยอทะยานจนเกินเหตุ) ความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย ดำเนินชีวิตตามความเหมาะสมแก่สภาพของตน ไม่ทะเยอตามผู้อื่น ทำได้เช่นนี้ก็จะมีความสุขในชีวิตตามสมควร และไม่ลืมทำประโยชน์แก่ผู้อื่น

บุคคลผู้มีความดีมีคุณธรรมย่อมจะเป็นประโยชน์ต่อตนเอง โดยที่ทำให้เป็นผู้มีความสุขสำราญใจ เพราะไม่ต้องเดือดร้อนใจในการดำเนินชีวิตของตนเองได้ ในการต้องระแวงต่อเสียงตำหนิติเตียนของคนอื่น และในการที่ต้องสลดใจ หรือต้องเสียใจเพราะผลของกรรมชั่ว แม้หากว่าคนมีคุณธรรมจะมีความทุกข์บ้าง ก็เป็นทุกข์แบบลงทุนไปก่อนเพื่อความสุขอันเป็นกำไรในภายหลัง เช่น ความทุกข์ยากลำบากในการศึกษาเล่าเรียน ในการอดทนประกอบสัมมาชีพ ในการประกอบคุณงามความดีต่าง ๆ ซึ่งจะมีความสำเร็จ และความสุขเป็นกำไรในภายหลัง

คนผู้มีความดีมีคุณธรรม นอกจากจะเป็นประโยชน์แก่ตนเองดังกล่าวแล้ว คุณความดีของท่าน ผลงานของท่านยังจะเป็นตัวอย่างแก่คนรุ่นเดียวกันและคนรุ่นหลังเป็นอันมาก ผู้ได้ศึกษาเรียนรู้และดำเนินตามเหมือนท่านได้ยืนถือประทีปในที่มืดสองทาง เมื่อบุคคลผู้มุ่งหวังพัฒนาตนไปสู่จุดหมายปลายทางที่ท่านผู้มีความดีนั้น ๆ ได้ดำเนินมาแล้ว

อารมณฺ์ ฉนวนจิตฺร (2539 : 17) กล่าวว่า คุณธรรม (virtue) มีรากศัพท์มาจากภาษากรีก ซึ่งหมายถึง “คุณงามความดี” เป็นเรื่องของจิตใจ เช่นเดียวกับจริยธรรม จริยธรรมกับคุณธรรมเป็นคำที่ใกล้เคียงกัน แต่ไม่ใช่เรื่องเดียวกัน ใช้แทนกันไม่ได้ จริยธรรมมีความหมายเกี่ยวกับความประพฤติ การปฏิบัติ ตลอดจนการดำเนินชีวิตที่ดำรง หรือถูกต้องกับกฎเกณฑ์ของสังคม ส่วนคุณธรรมเป็นเรื่องภายในจิตใจของคน

พระมหาอติศร ติวสีโล (2540 : 56) กล่าวว่า คุณธรรม หมายถึง การกระทำอัน ถูกต้องซึ่งเกิดจากความเข้าใจคุณค่าอันแท้จริงด้วยปัญญา

เพลโต (ก.ศ.ศ 427 - 347) เริ่มแบ่งคุณธรรมออกเป็น 4 คุณธรรมหลัก (cardinal virtues) คือ ปริชาญาณ ความกล้าหาญ การรู้จักประมาณและความยุติธรรม

อริสโตเติล (ก.ศ.ศ 384 - 322) รับทฤษฎีคุณธรรมของเพลโตและอธิบายเพิ่มเติมว่า คุณธรรม ได้แก่ การเดินสายกลางระหว่างกิเลสที่ตรงข้ามกัน เปรียบได้กับมัชฌิมาปฏิปทาของ พระพุทธองค์ เช่น ความกล้าหาญ เป็นทางสายกลางระหว่างความขี้ลาดกับความบ้าบิ่น การรู้จักประมาณเป็นทางสายกลางระหว่างความตระหนี่กับความฟุ่มเฟือย ความยุติธรรม ได้แก่ การให้แก่ทุกคนตามอัตราส่วนที่เหมาะสม ให้สังเกตอยู่อย่างหนึ่งว่า ทางสายกลางมิได้หมายความว่า ความว่าววกกัน นารสอง หรือตัวกลางทางเลขคณิต แต่หมายถึง การเก็บแ่งดีจาก 2 ข้างที่ เลยเกิด เพื่อดำเนินชีวิตให้สูงขึ้น ๆ เรื่อยไป ดังนั้น ทางสายกลางจึงอยู่กลางระหว่างกิเลสที่ ตรงข้ามกัน แต่อยู่คนละระดับกับกิเลสเหล่านั้น

กู๊ด (Carter V. Good) ได้ให้ความหมายของคุณธรรมไว้ดังนี้

- คุณธรรม หมายถึง ความดีงามของลักษณะนิสัยหรือพฤติกรรมที่ได้กระทำจน เคยชิน

- คุณธรรม หมายถึง คุณภาพที่บุคคลได้กระทำตามความคิด และมาตรฐานของ สังคม ซึ่งเกี่ยวข้องกับความประพฤติและศีลธรรม

- คุณธรรม หมายถึง คุณสมบัติที่ยึดมั่นในการปฏิบัติทางจรรยาต่อสังคม

พอสรุปได้ว่า คุณธรรม คือ ความดีสูงสุดปลูกฝังอยู่ในอุปนิสัยอันดีงามอยู่ในจิต สำนึก อยู่ในความรู้สึกผิดชอบชั่วดี อันเป็นเครื่องเหนี่ยวรั้ง ควบคุมพฤติกรรมที่แสดงออกสนอง ความปรารถนา (พระมหาอติศร, 2540 : 8 - 57)

กำเนิดของจริยธรรม

ความเชื่อเกี่ยวกับแหล่งกำเนิดของจริยธรรมนั้นมีนักค้นคว้าทางจริยธรรมได้ให้ความเห็นไว้ว่า จริยธรรมของบุคคลมีต้นเหตุมาจากอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมหรือการเรียนรู้จากสังคมเป็นสำคัญ ทฤษฎีที่สนับสนุนความเชื่อนี้ คือ ทฤษฎีอิทธิพลของสังคมต่อการพัฒนาจริยธรรม ทฤษฎีนี้เริ่มจากความคิดและประสบการณ์ของนักสังคมวิทยา ชื่อ ไจรท์ (Wright, 1978 : 27 - 30) เชื่อว่า สังคมมีส่วนในการปั้นมนุษย์ให้มีลักษณะต่าง ๆ กัน ตามแต่ว่ามนุษย์จะอยู่ในกลุ่มใดของสังคม ส่วนนักทฤษฎีจิตวิเคราะห์ เห็นว่าความสำคัญของสังคมในการก่อตั้งลักษณะทางจริยธรรมให้แก่สมาชิกในสังคมนั้นมีทฤษฎีระบุว่า เด็กเล็กจะเรียนรู้ว่าอะไรดีอะไรชั่วจากผู้ที่อยู่ใกล้ชิด ซึ่งเป็นตัวแทนของสังคม ด้วยกระบวนการเทียบเคียง (Identification) เด็ก ๆ จะใช้วิธีเลียนแบบผู้ที่มีอำนาจ และผู้ที่ตนรัก จนในที่สุด เด็กจะยอมรับกฎเกณฑ์ของสังคมมาเป็นหลักปฏิบัติของตนโดยอัตโนมัติ เมื่อบุคคลได้รับการปลูกฝังจริยธรรมในจิตใจแล้ว ย่อมเกิดความขัดแย้งตามที่ตนยอมรับ ถ้าบุคคลกระทำชั่วทั้ง ๆ ที่คนอื่นไม่รู้ไม่เห็น บุคคลนั้นจะเกิดความละอายใจ มีความไม่สบายใจซึ่งเป็นลักษณะของการลงโทษตนเอง และในโอกาสต่อไปบุคคลนั้นย่อมจะละเว้นไม่กระทำชั่วโดยไม่จำเป็นต้องมีการควบคุมจากผู้อื่น นั่นคือ เขามีความรู้สึกผิดชอบ ชั่วดี (จันทร์ ทุมโฆสิต, 2534 : 11)

การเกิดจริยธรรม สามารถแบ่งออกได้ 4 ชั้น สรุปได้ดังนี้ (เอกสารประกอบการเรียน มสธ. หน่วยที่ 11 หน้า 8 - 9)

1. **การเลียนแบบ** การเลียนแบบเป็นกระบวนการจิตใต้สำนึก ซึ่งมีความสำคัญต่อพัฒนาการของเด็ก โดยเด็กอาจจะเลียนแบบพฤติกรรมของผู้ใหญ่ที่แวดล้อมตนอยู่แล้วนำมาปรับเข้ากับตนเองเหมือนกับการเรียนรู้ ภาษาพูดของเด็ก การเลียนแบบทางจริยธรรมจึงเกิดขึ้นได้ทั้งจากครอบครัว โรงเรียน กลุ่มเพื่อน และชุมชน แต่มีบ่อยครั้งที่เด็กเลียนแบบในสิ่งที่ผู้ใหญ่ไม่ได้ตั้งใจจะสอน ดังนั้นผู้ใหญ่ก็ควรจะมีจริยธรรมสูงเมื่อใกล้ชิดกับเด็ก

2. **การแนะนำสั่งสอน** ผู้ใหญ่จะให้คำแนะนำสั่งสอนทั้งโดยตรงและทางอ้อมแก่เด็ก การรับการแนะนำสั่งสอนมีความสำคัญต่อพัฒนาการทางจริยธรรมของเด็กเช่นกัน เพราะในขณะที่การเลียนแบบเป็นการดูซึมการกระทำนั้น การแนะนำสั่งสอนก็เป็นการดูซึมทาง

อารมณ์และเจตคติของบุคคลอื่น วิธีการแนะนำสั่งสอนนี้ใช้กับเด็กได้ดีกว่าในผู้ใหญ่ เพราะเมื่อเด็กเติบโตขึ้นจนมีวุฒิภาวะเพียงพอที่จะใช้เหตุผลและการวิเคราะห์แล้วเด็กก็อาจจะไม่เชื่อคำแนะนำนั้น แต่การที่เด็กสามารถคิดวิเคราะห์จนเกิดจริยธรรมด้วยตนเองนี้ถือว่าเป็นอุดมการณ์ทางจริยธรรมขั้นสูงที่สุด

3. **การลอกแบบ** ในการเลียนแบบ เด็กจะรับเอาพฤติกรรมของผู้ใหญ่ในชั้นการแนะนำสั่งสอน เด็กจะรับเจตคติอารมณ์ของผู้ใหญ่ และในชั้นการลอกแบบ เด็กจะรับเอาบุคลิกภาพทางจริยธรรมของผู้ใหญ่ไว้เป็นของตน โดยอาศัยความรักและความชื่นชมในผู้ใหญ่คนนั้น เช่น การชื่นชมวีรบุรุษ เป็นต้น การลอกแบบทางจริยธรรม จึงอาจจะทำให้เด็กเกิดการลอกแบบจริยธรรมทั้งที่พึงประสงค์หรือไม่พึงประสงค์ทั้งสองทาง

4. **การสร้างจริยธรรมของตนเอง** เมื่อเด็กได้ผ่านขั้นตอนการลอกแบบมาแล้ว เด็กจะสร้างจริยธรรมของตนเอง โดยสร้างมาจากการปรับตนเองในสภาพธรรมชาติ (Nature Self) กับตนเองในสภาพที่มีจริยธรรม (Moral Self) เข้าด้วยกัน

จากที่กล่าวมาแล้วสรุปได้ว่า อิทธิพลของสังคมส่วนใหญ่มักจะก่อให้เกิดจริยธรรมขึ้นในตัวบุคคล มนุษย์จะเรียนรู้ระเบียบปฏิบัติทางด้านจริยธรรมจากสังคม จึงทำให้มีพฤติกรรมทางจริยธรรมเป็นไปในแนวทางเดียวกับโครงสร้างของสังคม จนเป็นลักษณะนิสัยที่ปฏิบัติตามที่สังคมต้องการ

1.2 ความสำคัญของจริยธรรมและคุณธรรม

มนุษย์นับว่าเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่า และมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะมนุษย์เป็นทรัพยากรที่สามารถเรียนรู้และรับการฝึกอบรมสั่งสอน จนสามารถนำความรู้ที่ได้รับมาสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ที่เป็นคุณประโยชน์ต่อโลกได้ ในการเรียนรู้และการฝึกอบรมเพื่อสะสมประสบการณ์ของชีวิตมนุษย์ควรได้รับการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมไปด้วยพร้อม ๆ กัน เพราะคุณธรรมและจริยธรรมมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ทุกคนเป็นอย่างมาก อาจสรุปความสำคัญของคุณธรรมและจริยธรรมได้ดังนี้ คือ (วศิน อินทสระ, 2539 : 6 - 7)

1. ช่วยให้ชีวิตดำเนินไปด้วยความราบรื่นและสงบ ไม่พบอุปสรรค ถ้าคนในสังคมทุกคนมีคุณธรรมและจริยธรรม สังคมของเราก็จะสงบสุขตามไปด้วย ทุกคนจะใช้เวลาที่มีทั้งหมดช่วยกันพัฒนาบ้านเมืองให้เจริญมั่นคง เป็นปึกแผ่น เป็นอารยประเทศ ไม่ต้องแบ่งเวลาไปคอยระมัดระวังอันตรายใด ๆ ที่จะเกิดขึ้นจากการกระทำของคนเลว

2. ช่วยให้คนเรามีสติสัมปชัญญะอยู่ตลอดเวลา คุณธรรมและจริยธรรมที่มีอยู่ในตัวแต่ละคน จะเตือนสติให้รักษาเกียรติยศชื่อเสียงของตนเองและวงศ์ตระกูล ไม่ไปเบียดเบียนผู้อื่น รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือผู้ที่ด้อยโอกาสกว่า สังคมก็จะสงบสุข ประเทศชาติก็จะมั่นคง มั่นคง

3. ช่วยสร้างความมีระเบียบวินัยให้แก่บุคคลในชาติ โดยจะเป็นตัวกำหนดการประพฤติปฏิบัติของบุคคลให้เป็นไปตามกฎเกณฑ์ที่คนส่วนใหญ่ในสังคมยอมรับว่าถูกต้อง กฎเกณฑ์นั้นจะมาจากความพอใจของคนเพียงคนเดียวไม่ได้ คนเมื่ออยู่ในสังคมจะต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เป็นญาติพี่น้อง หรือเพื่อนฝูงร่วมสังคมเดียวกัน จะอยู่คนเดียวยอมเป็นไปไม่ได้ เมื่อบุคคลประพฤติตามคุณธรรมและจริยธรรมของสังคม ชีวิตก็จะมีระเบียบไม่ต้องพบกับอุปสรรค ถ้าทุกคนปฏิบัติเหมือนกันสังคมและประเทศชาติก็จะเป็นระเบียบตามไปด้วย

4. ช่วยควบคุมไม่ให้คนชั่วมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น การปฏิบัติตนให้เป็นตัวอย่างแก่ผู้อื่น นับว่าเป็นคุณแก่สังคม เพราะนอกจากจะเป็นตัวอย่างโดยการชี้นำทางอ้อมแล้ว ยังจะออกปากแนะนำสั่งสอนโดยตรงได้อีกด้วย เช่น แนะนำให้แสดงความรับผิดชอบต่อสังคม อย่าเห็นแก่ตัว อย่าเห็นแก่ได้จนสร้างความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่น ซึ่งส่งผลกระทบไปถึงความมั่นคงของสังคมและประเทศชาติ สำหรับผู้ที่ปฏิบัติดีจนเป็นตัวอย่างแก่ผู้อื่นได้นั้น ต้องปฏิบัติตัวให้เสมอต้นเสมอปลาย มิฉะนั้นผู้ที่คอยยึดเราเป็นตัวอย่างอาจหมดความศรัทธา และหมดกำลังใจ สร้างคุณธรรมและจริยธรรม หันกลับไปทำความชั่วเช่นเดิมได้อีก

5. ช่วยทำให้มนุษย์นำความรู้และประสบการณ์ที่ได้จำเรียนมาสร้างสรรค์แต่สิ่งดีมีคุณค่า ถ้ามนุษย์นำความรู้และประสบการณ์มาใช้ในการประกอบอาชีพที่สุจริต ย่อมสร้างสรรค์คุณประโยชน์ให้แก่คนทั่วไป รวมทั้งสังคมและประเทศชาติด้วย แต่ในทางตรงข้าม ถ้ามนุษย์ขาดคุณธรรมและจริยธรรมก็จะนำความรู้และประสบการณ์ที่มีไปเบียดเบียนเอาर्डเอาเปรียบ

ผู้อื่น สร้างความเสียหายให้สังคมและประเทศชาติ เพียงหวังให้ตนเองมีทรัพย์สิน มีความสุข ผู้อื่น จะทุกข์อย่างไรก็ไม่คำนึงถึง

6. ช่วยควบคุมความเจริญทางด้านวัตถุและจิตใจของคนให้เติบโตไปพร้อม ๆ กัน
ปัจจุบันความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีมีสูงมาก ถ้ามนุษย์นำความเจริญนี้มาใช้ในทางที่ ผิด เช่น สร้างอาวุธมาประหารกัน จนคนล้มตายลงเป็นจำนวนมาก โดยหวังความเป็นใหญ่ ความมีอำนาจ ความดีดริ้นก็จะเกิดแก่คนทั่วไป แต่ถ้าผู้ผลิตเทคโนโลยีมีคุณธรรมและจริยธรรม เหตุการณ์เหล่านี้ก็จะไม่เกิด สิ่งที่จะได้รับการสร้างหรือผลิตขึ้นมา ก็จะมุ่งแต่ประโยชน์ที่จะเกิดแก่ คนทั่วไป เช่น เครื่องคอมพิวเตอร์ เครื่องถ่ายภาพเอกสาร ดาวเทียม ฯลฯ เพราะมีจิตใจที่สุจริตจึง สร้างสรรค์แต่สิ่งที่มีคุณค่าต่อคนในสังคมและประเทศชาติ

ความสำคัญของคุณธรรมและจริยธรรมที่กล่าวมานี้ ประเด็นที่สำคัญก็คือ สามารถ ลดปัญหาและขจัดปัญหาที่จะเกิดขึ้นแก่บุคคล สังคม และประเทศชาติได้ เมื่อทุกคนประพฤติ ปฏิบัติตนดีแล้ว อุปสรรค ศัตรู ภัยอันตราย ก็จะหมดสิ้นไป ผู้คนมีแต่ความรักต่อกัน สังคมมีแต่ ความสงบ และประเทศชาติก็จะเจริญรุ่งเรือง

พระมหาอดิศร ติรสีโล (2540 : 56) ได้กล่าวถึงความสำคัญของคุณธรรมไว้ดังนี้

คุณธรรมมีความสำคัญต่อบุคคล สังคม และชาติบ้านเมือง สังคมใดมีสมาชิกของ สังคมที่ไร้คุณธรรม สังคมนั้นจะมีความสับสนวุ่นวาย ยากแก่การพัฒนา ในสังคมครูก็เหมือนกัน หากผู้ประกอบวิชาชีพครู เป็นผู้ไร้คุณธรรม นอกจากจะทำให้ตนเองและสถาบันวิชาชีพตกต่ำแล้ว ยังจะทำให้สังคมและชาติบ้านเมืองต้องมีอันตกต่ำไปด้วย

ลักษณะคุณธรรมและจริยธรรมด้านต่าง ๆ

คุณธรรมและจริยธรรม คือ สิ่งที่เป็นความดีควรประพฤติปฏิบัติ ซึ่งจะนำความสุข ความเจริญ ความมั่นคงมาสู่ประเทศชาติ สังคม และบุคคล คุณธรรมและจริยธรรมที่สำคัญ ๆ มี ดังต่อไปนี้

1. ความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ประเทศชาตินับว่ามีพระคุณ อย่างมหาศาล เพราะเป็นสถานที่ที่เราทุกคนอยู่อาศัยอย่างผาสุกตั้งแต่เกิดจนตาย ให้เราได้

ประกอบอาชีพเลี้ยงชีวิต ให้เราได้ภาคภูมิใจในเกียรติและศักดิ์ศรีที่มีชาติเป็นของตนเอง ไม่เป็นทาสใคร เราต้องมีความซื่อสัตย์ต่อชาติ รักและหวงแหน ยอมสละเลือดเนื้อและชีวิตเพื่อให้ชาติเป็นเอกราชสืบไป ป้องกันมิให้ผู้ใดมาทำลาย ปกป้องชื่อเสียงไม่ให้ใครมาดูแคลนและประทุติตนให้ถูกต้องตามกฎหมายและขนบธรรมเนียมประเพณีของชาติบ้านเมือง

ศาสนาเป็นที่พึ่งทางกายและทางใจ ทำให้มนุษย์ดำรงชีพพร้อมกันในสังคมอย่างมีสันติสุข รักใคร่กลมเกลียวเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน เรามีหน้าที่ทำนุบำรุงพระศาสนาให้มั่นคงสถาพรสืบต่อไปด้วยการปฏิบัติตามคำสั่งสอนขององค์พระศาสดา สร้างและบูรณะศาสนสถาน พังธรรม และปฏิบัติธรรมอยู่เป็นนิจ ประพฤติต่อผู้อื่นโดยสุจริตทั้งกาย วาจา และใจ

พระมหากษัตริย์ทรงเป็นศูนย์รวมของชาวไทยทั้งชาติ ทรงเป็นผู้นำและผู้ปกป้องชาติและศาสนา ทรงบำบัดทุกข์และบำรุงสุขให้แก่ราษฎรด้วยความเสียสละในทุก ๆ ด้าน เราต้องเทิดทูนพระองค์ไว้สูงสุดและสนองพระเดชพระคุณอย่างเต็มความสามารถ ประพฤติตนเป็นคนดีไม่เป็นภาระแก่พระองค์ และถ้ามีความจำเป็นแม้ชีวิตของเราเองก็สามารถจะถวายเป็นราชพลีได้ เพื่อความเป็นปึกแผ่นและยั่งยืนของสถาบันพระมหากษัตริย์

2. ความรับผิดชอบต่อหน้าที่ หมายถึง การปฏิบัติกิจการงานของตนเอง และที่ได้ รับมอบหมายด้วยความมานะพยายาม อุทิศกำลังกาย กำลังใจจนสุดความสามารถ ไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อย จนงานประสบความสำเร็จตรงตามเวลา บังเกิดผลดีแก่ตนเองและส่วนรวม ทั้งนี้รวมไปถึงการรับผิดชอบเมื่องานล้มเหลว พยายามแก้ไขปัญหาและอุปสรรคโดยไม่เกี่ยงงอนผู้อื่น

3. ความมีระเบียบวินัย หมายถึง การเป็นผู้รู้และปฏิบัติตามแบบแผนที่ตนเอง ครอบคร้ว และสังคมกำหนดไว้ โดยจะปฏิเสธไม่รับรู้กฎเกณฑ์หรือกติกาต่าง ๆ ของสังคมไม่ได้ คุณธรรมในข้อนี้ต้องใช้เวลาปลูกฝังเป็นเวลานาน และต้องปฏิบัติสม่ำเสมอ จนเกิดความเคยชิน ความมีระเบียบวินัย ช่วยให้สังคมเป็นระเบียบเรียบร้อย บ้านเมืองมีความร่มเย็นเป็นสุขและเจริญรุ่งเรือง

4. ความซื่อสัตย์ หมายถึง การปฏิบัติตนทางกาย วาจา ใจ ที่ตรงไปตรงมา ไม่แสดงความคดโกง ไม่หลอกลวง ไม่เอาัดเอาเปรียบผู้อื่น ลั่นวาจาว่าจะทำงานสิ่งใดก็ต้องทำให้สำเร็จไปด้วยดี ไม่กลับกลอก มีความจริงใจต่อกัน เป็นที่ไว้วางใจของคนทั่วไป

5. ความเสียสละ หมายถึง การปฏิบัติตนโดยอุทิศกำลังกาย กำลังทรัพย์ กำลังปัญญา เพื่อช่วยเหลือผู้อื่นและสังคม ด้วยความตั้งใจจริง มีเจตนาที่บริสุทธิ์ คุณธรรมข้อนี้เป็นการสะสมบารมีให้แก่ตนเอง จะมีคนรักใคร่ ไว้วางใจ เป็นที่ยกย่องของสังคม ผู้คนเคารพนับถือ

6. ความอดทน หมายถึง ความเป็นผู้มีจิตใจเข้มแข็ง ไม่ห่อถอยต่ออุปสรรคใด ๆ มุ่งมั่นที่จะทำงานให้บังเกิดผลดีโดยไม่ให้ผู้อื่นเดือดร้อน ความอดทนมี 4 ลักษณะคือ

- อดทนต่อความยากลำบาก เจ็บป่วยได้รับทุกขเวทนามาก็ไม่แสดงอาการจนเกินกว่าเหตุ
- อดทนต่อการตรากตรำทำงาน ไม่ทอดทิ้งงาน พินฝ่าอุปสรรคจนประสบผลสำเร็จ
- อดทนต่อความเจ็บใจ ไม่แสดงความโกรธ ไม่อาฆาตพยาบาท อดทนต่อคำเสียดสี
- อดทนต่อกิเลส คือไม่욕อยากได้ของผู้อื่นจนเกิดทุกข์ ไม่ได้ตอบคนที่ทำให้เราโกรธ และไม่ลุ่มหลงในสิ่งที่จะพาเราไปพบกับความเสื่อมเสีย

7. การไม่ทำบาป หมายถึง การงดเว้นจากความที่ชั่วร้ายหรือสร้างความเดือดร้อนให้ผู้อื่น ซึ่งจะทำให้จิตใจหดหู่เศร้าหมอง ความชั่วร้ายมี 3 ประการคือ

- ทางกาย เช่น ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ทุจริต ไม่ลักขโมย ไม่ผิดประเวณี
- ทางวาจา เช่น ไม่โกหก ไม่กล่าวร้ายคำหยาบคาย ไม่ใส่ร้าย ไม่พูดเพ้อเจ้อ
- ทางใจ เช่น ไม่คิดเนรคุณ ไม่คิดอาฆาต ไม่คิดอยากได้

8. ความสามัคคี หมายถึง การที่ทุกคนมีความพร้อมกาย พร้อมใจ และพร้อมความคิด เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน มีจุดมุ่งหมายที่จะปฏิบัติงานให้สำเร็จ โดยไม่มีการเกี่ยงงอน

หรือชิงดีชิงเด่นกัน ทุกคนมุ่งที่จะให้สังคมและประเทศชาติเจริญรุ่งเรือง ความรักใคร่กลมเกลียวกันด้วยความจริงใจ ความไม่เห็นแก่ตัว การวางตนเสมอต้นเสมอปลาย ก็หมายถึงความสามัคคีด้วย (วศิน อินทสระ, 2539 : 8)

1.3 จริยธรรมและคุณธรรมสำหรับครูผู้สอนเด็กพิเศษ

สังคม เทคโนโลยีในปัจจุบันมุ่งสนใจเฉพาะด้านวัตถุ ขาดการพัฒนาทางด้านจิตใจ มีผลทำให้เกิดความเสื่อมโทรมด้านขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ค่านิยม สุขภาพกาย และสุขภาพจิต ทำให้คนไม่อยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ ระเบียบ หรือขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามที่สืบทอดกันมา ปัญหาเหล่านี้มีความสัมพันธ์กับความมั่นคงของชาติมาก เพราะประเทศชาติจะเจริญได้นั้นขึ้นอยู่กับคุณภาพของประชากรเป็นสำคัญ และสิ่งที่จะทำให้ประชากรมีคุณภาพได้คือ การศึกษา โดยที่การศึกษามุ่งพัฒนาประชากรให้มีคุณภาพทั้งทางร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา กล่าวคือ เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์พร้อมด้วยวิชา ความรู้ และคุณธรรม ดังนั้นในการจัดการศึกษาจึงจะต้องจัดให้มีทั้งความรู้และคุณธรรมควบคู่กันไป (จันทน์ ทุมไธสิต, 2534 : 12 - 31) ซึ่งในการจัดการศึกษานั้น พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ (2526 : 1 - 12) ขณะที่เป็นนายกรัฐมนตรี ได้แถลงไว้ว่า “รัฐบาลมีความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาการศึกษาทั้งทางด้านปริมาณและคุณภาพ เพื่อเสริมสร้างบุคคลให้มีความสำนึกและรับผิดชอบทั้งต่อตนเองและต่อสังคม มีความคิดและความสามารถในการประกอบอาชีพ มีจริยธรรม คุณธรรม วัฒนธรรม พละนาถมี มีระเบียบวินัย มีความรักและดำรงศิลปวัฒนธรรม ความเป็นไทยหวงแหนแผ่นดินเกิด ตลอดจนความซื่อสัตย์และความสามารถ มีส่วนร่วมในการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข” และในแผนพัฒนาการศึกษา ศาสนา และศิลปวัฒนธรรม ระยะที่ 6 (พ.ศ. 2530 - 2534) ได้กำหนดวัตถุประสงค์ทางด้านจริยศึกษาคือ “เพื่อส่งเสริมการเรียนการสอน ศาสนา ศิลธรรมและจริยศึกษา ให้นักเรียนและเยาวชนเข้าใจหลักธรรมและแนวปฏิบัติที่ถูกต้อง มุ่งเน้นพัฒนาจิตใจของเยาวชนให้มีคุณธรรมพื้นฐาน 4 ประการ ตามพระบรมราโชวาท พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน ทั้งฝึกอบรมนักเรียนและเยาวชนให้ประพฤติตามหลักธรรมของศาสนา มีคุณธรรม ค่านิยม และจริยศึกษา ในด้านที่เกี่ยวกับการศึกษาคุณภาพ

ชีวิต ครอบครัว สังคม และที่เอื้อต่อการประกอบสัมมาชีพในสภาพเศรษฐกิจและสังคมไทย ปัจจุบัน โดยเฉพาะในเรื่องความกตัญญูตเวที ความรับผิดชอบ ความมีระเบียบวินัย ความสะอาด ความซื่อสัตย์ ความขยันหมั่นเพียร การพึ่งตนเอง และการทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะ การประหยัด การใช้ชีวิตที่เรียบง่าย การรู้จักประมาณตน โดยจัดให้มีการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับการเรียนการสอน และการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมในเรื่องต่าง ๆ ดังกล่าว ให้มีประสิทธิภาพและบังเกิดผลทางปฏิบัติอย่างแท้จริง

จากที่กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่า จริยธรรมมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อนักเรียน และปัจจุบันนี้ทุกฝ่ายก็ได้ตระหนักถึงความสำคัญของจริยธรรม จึงได้มีการวางแนวทางจัดการศึกษา โดยส่งเสริมให้นักเรียนมีความเข้าใจทางจริยธรรมและเป็นผู้มีจริยธรรม ครูในฐานะเป็นผู้ปฏิบัติ ซึ่งรับนโยบาย หลักการ วัตถุประสงค์ของแผนการศึกษาแห่งชาติ และแผนพัฒนาเสริมสร้างจริยธรรมมาใช้ ครูจึงต้องทำหน้าที่ปลูกฝังจริยธรรมให้แก่สมาชิกของสังคม ตามหลักสูตรของโรงเรียน ซึ่งมีวิธีการปลูกฝัง ถ่ายทอด และประเมินผลอย่างเป็นธรรม

จริยธรรมที่สอดแทรกระหว่างการสอน การสอนจริยธรรมไม่ใช่สิ่งที่จำกัดอยู่ในชั่วโมงหน้าที่พลเมือง ศีลธรรม และไม่ใช่นาทีของครูสังคมศึกษาอย่างเดียว แต่เป็นหน้าที่ของครูทุกคนที่จะต้องช่วยกันสอดแทรกจริยธรรมไปวันละเล็กละน้อย เพราะจริยธรรมไม่ใช่เรื่องท่องจำ (ยุพิน พิพิธกุล, 2530 : 40) ครูทุกคนย่อมจะถ่ายทอดจริยธรรมให้แก่เด็กนักเรียนได้ไม่ว่าจะสอนวิชาอะไร หรือไม่ว่าจะเป็นเด็กปกติหรือเด็กที่มีความบกพร่องในด้านต่าง ๆ เป็นต้นว่า ในการสอนวรรณคดีย่อมจะมีบทเรียนทางจริยธรรมที่ผู้สอนสามารถจะหยิบยกขึ้นมาให้นักเรียนพิจารณาได้ หรือในกรณีของการสอนวิชาชีพ เช่น วิชาช่างอิเล็กทรอนิกส์ นอกจากนักเรียนจะได้เรียนเกี่ยวกับเรื่องของอิเล็กทรอนิกส์แล้วยังน่าจะได้เรียนจริยธรรมในวิชาชีพนั้น ๆ ด้วย เพราะการที่จะมีความรู้ความสามารถในวิชาชีพเพียงอย่างเดียวมิได้หมายความว่าผู้นั้นจะเป็นช่างอิเล็กทรอนิกส์ที่ดี ถ้าหากไม่มีจริยธรรมในวิชาชีพนั้น ดังนั้นการสอนจริยธรรมในห้องเรียน ครูอาจทำได้โดยใช้การสอนสอดแทรกไปกับทุกรายวิชาที่มีการสอนในชั้นเรียน ครูอาจนำหลักธรรมคตินิยมแทรกไว้ในเนื้อหาวิชานั้น ๆ จะต้องพยายามจัดสิ่งแวดล้อมให้ผสมกลมกลืนกันในวิชา คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ พละนาฏย ฯลฯ นั้น คนทั่วไปอาจจะเห็นว่าเป็นวิชาที่ไม่ค่อยเกี่ยว

ชื่อกับพัฒนาจริยธรรม เพราะเป็นวิชาที่ว่าด้วยสิ่งสมมติด้วยตัวเลข ว่าด้วยการทดลอง และว่าด้วยสุขภาพ การออกกำลังกาย สามารถปลูกฝังคุณธรรมและอุปนิสัยของการมีเหตุผล การรู้จักวินัยรู้จักกฎกติกา ให้แก่นักเรียนได้ดีที่สุด ซึ่งมีได้เป็นการพัฒนาความรู้เกี่ยวกับเหตุผล การมีวินัย การเคารพกฎเกณฑ์เท่านั้น แต่สามารถพัฒนานักเรียนให้มีเหตุผล มีระเบียบวินัย ถึงระดับการมีพฤติกรรมได้ และครูผู้สอนวิชาดังกล่าวสามารถปลูกฝังให้นักเรียนเกิดคุณธรรมสำคัญได้มากขึ้น

สุมน อมรวิวัฒน์ (2536 : 7) ได้กล่าวถึง คุณธรรมของครูไว้ดังนี้

1. ใฝ่รู้ใฝ่เรียน
2. มีเหตุผล
3. รู้จักความพอดี
4. ยอมรับความเปลี่ยนแปลง
5. มองตน มองคน มองโลกในแง่ดี
6. ไม่ลำเอียง
7. ไม่เห็นแก่ตัว
8. เคารพความคิดเห็นของผู้อื่น
9. พัฒนาร่วมมือกับผู้อื่น
10. รู้จักเห็นอกเห็นใจผู้อื่น
11. รู้จักให้อภัย
12. มีมนุษยสัมพันธ์
13. มีความสามัคคี
14. พูดจริง ทำจริง และจริงใจ
15. ละเอียดและเกรงกลัวต่อการกระทำชั่ว
16. มีความเชื่อมั่นในตนเอง
17. กล้าหาญกระทำในสิ่งที่ถูกต้อง
18. รับผิดชอบต่อหน้าที่

19. มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่
20. มีความเสียสละ
21. มีความเมตตากรุณา
22. มีความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
23. ไม่พูดร้าย พูดแต่วาจาที่ชวนฟัง และมีประโยชน์
24. มีระเบียบวินัย
25. ตรงต่อเวลา
26. ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี
27. แก้ไขข้อบกพร่องที่ควรแก้อยู่เสมอ
28. กระทำทุกอย่างด้วยความประณีต รอบคอบ
29. ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต
30. มีชีวิตประหยัด เรียบง่าย
31. ไม่ตกเป็นทาสของสิ่งชั่วร้าย
32. มีความขยันหมั่นเพียรอยู่เสมอ
33. รู้จักยับยั้งชั่งใจ และควบคุมตนเองได้
34. มีความอดทน อดกลั้น
35. มีอารมณ์สดชื่น แจ่มใส
36. พิจารณาทุกอย่างด้วยความตั้งใจอันแน่วแน่

สมน อมรวิวัฒน์ (2536 : 38 - 42) ได้เสนอหลัก 4 ประการ ที่แสดงถึงคุณธรรมของครู และเป็นหลักการที่สถาบันฝึกหัดครูต้องปลูกฝังแก่นิสิตนักศึกษาด้วยวิธีการสร้างสังคมการเรียนรู้ การให้เห็นแบบอย่างที่ดีและวิธีการซึมซับจากกิจกรรมการเรียนการสอน

ในกระบวนการศึกษา ครูและศิษย์ต้องมีความสัมพันธ์กันมิใช่เพียงแต่เป็นผู้สอนและผู้เรียน เลิกเรียนแล้วก็เลิกแล้วต่อกัน ใครและอะไรก็สามารถเป็นผู้สอนได้ เช่น ผู้สอนกวาดวิชาเข้ามหาวิทยาลัย เครื่องคอมพิวเตอร์ ชุดการสอน ชุดฝึกอบรมด้วยตนเอง ก็ล้วนแต่สอน

และให้ความรู้แก่ผู้เรียนได้ ครูต่างจากผู้สอน เพราะครูกับศิษย์ได้สร้างความสัมพันธ์กันตาม หลักการต่อไปนี้คือ

1. หลักของการยอมรับ
2. หลักของการไว้วางใจ
3. หลักของความผูกพัน
4. หลักของการช่วยเหลือเกื้อกูล

1. คุณธรรมที่เกิดขึ้นจากหลักของการยอมรับ

ก่อนที่ครูจะได้รับการยอมรับนับถือจากศิษย์ ครูต้องเป็นผู้ที่ยอมรับนับถือด้วยเสมอ การนับถือนี้มีใช้การเคารพบูชา หากหมายถึงการยอมรับและการให้เกียรติซึ่งกันและกัน ศิษย์ของครูไม่ว่าจะอยู่ในระดับอนุบาล ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา หรือในระดับอุดมศึกษา เขาต้องการการยอมรับจากครูอย่างมาก เขาจะรู้สึกว่าเขาหวาดกลัวครูไม่เคยมอง ไม่เคยพูดกับเขา เขาจะสูญเสียความมั่นใจ ถ้าเขาพูดแสดงความคิดเห็นแล้วครูไม่ฟัง เขาจะเจ็บปวดลึก ๆ ถ้าครูไล่เขาออกจากห้องเรียน ดุด่าเขาอย่างหยาบคาย หยิกและเย้ยหยัน หรือกล่าวเยาะเย้ยเสียดสี คุณธรรมของครูที่หลักการข้อนี้เป็นฐาน คือ การยอมรับว่า

1.1 ศิษย์ของเราเป็นมนุษย์ ไม่ใช่หุ่น เขามีความคิด มีความรู้สึก และอยากมีบทบาทในการเรียน ครูต้องแคร์ต่อความรู้สึกของเขา และเปิดโอกาสให้เขาได้เคลื่อนไหว ได้มีบทบาท ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรม ซึ่งจะทำให้ศิษย์เกิดความภาคภูมิใจรู้สึกว่าเขาเป็นคนที่มีความรู้ความเข้าใจจะติดตัวเขาไปจนเป็นผู้ใหญ่ และกลายเป็นคุณสมบัติที่สำคัญของการเป็นมนุษย์

• 1.2 เมื่อครูยอมรับแล้วว่าศิษย์เป็นมนุษย์ ครูก็ยอมรับต่อไปได้ว่า เขามีความแตกต่างกันทั้งในด้านความสามารถ ความสนใจ ความถนัด ดังนั้นครูจึงจัดวิธีสอนที่หลากหลายและไม่ทำตัวเป็นแม่พิมพ์ ที่จะพิมพ์คุณสมบัติประทับลงไปในร่างกายและใจของเด็กให้จบออกมาเป็นแบบเดียวกัน หรือเคียวเข็นให้ศิษย์ต้องบรรลुเกณฑ์ที่ตั้งไว้ โดยมีได้จัดการสอนซ่อมเสริมเติมเต็ม ความแตกต่างของเด็กนั้นทำลายความสามารถและคุณธรรมของครูอย่างยิ่ง บางครั้ง การที่ครูใช้คะแนนสอบเป็นตราประทับว่าคนไหนเป็นคนเก่ง - ไม่เก่ง เป็นคนดี - ไม่ดี ได้กลายเป็น

เป็นบาป เมื่อเด็กจบการศึกษาออกไปเผชิญชีวิตจริงนอกห้องเรียนแล้วเขาได้ค้นพบว่า คะแนนสอบที่เขาได้นั้นไม่มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จในชีวิตของเขาเลย

1.3 เมื่อครูยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคลของศิษย์แล้ว ครูก็ต้องคำนึงถึงความเท่าเทียมกันของศิษย์ด้วย กล่าวคือ ครูต้องยอมรับว่า ศิษย์ทุกคนมีโอกาสเท่าเทียมกันที่จะพัฒนาและได้รับการพัฒนาไปจนถึงความสามารถที่เขามี ครูจึงต้องไม่มีอคติ ครูต้องให้ความยุติธรรมแก่ศิษย์ ไม่ว่าเขาจะมีสถานะทางสังคมหรือสถานะทางเศรษฐกิจอย่างไร ถ้าศิษย์ของเราได้รับการปลูกฝังเรื่องความเสมอภาคในโอกาสตั้งแต่นั้น โดยครูทำตนเป็นแบบอย่างเมื่อโตขึ้นเขาจะเกลียดหรือละอายใจต่อการใช้อิทธิทธิ ขอให้เราช่วยกันสร้างสำนึกของความเป็นธรรมในสังคมไทยตั้งแต่บัดนี้เถิด

2. คุณธรรมที่เกิดจากความไว้วางใจ

โปรดลองวิเคราะห์ตนเองว่า ท่านและศิษย์ของท่านได้มีความไว้วางใจต่อกันหรือไม่ ลองสำรวจรายการต่อไปนี้ ศิษย์ของท่านรู้สึกสบายใจที่จะแสดงความคิดเห็นในชั้นเรียน โดยไม่รู้สึกระแวงหรือหวาดกลัวว่าจะผิด จะถูกตอกกลับว่าไม่ได้เรื่อง

ศิษย์ของท่านกล้าโต้เถียง คัดค้านความเห็นของท่านอย่างมีเหตุผลและสุภาพ โดยไม่ต้องกลัวว่าท่านจะอาฆาตและลงโทษภายหลัง หรือถูกหักคะแนนเพราะคัดค้านครู

ศิษย์ของท่านมักจะถามความรู้ใหม่ ๆ เพิ่มเติม โดยเชื่อว่าท่านสามารถจะเป็นที่พึ่งทางวิชาการของเขาได้จริง

เวลาที่ศิษย์ของท่านมีปัญหาชีวิต เขาไม่กล้าบอกใคร แต่เขาปรึกษาท่าน

ถ้าสำรวจดูแล้ว คำตอบเป็นไปในทางบวก แสดงว่าท่านได้ทำตนให้เป็นที่ไว้วางใจของศิษย์แล้วในระดับหนึ่ง

เมื่อศิษย์ไว้วางใจครู การเรียนการสอนจะไม่มีเมฆหมอกของความหวาดกลัวขวางกั้น กระบวนการสอนจะดำเนินไปอย่างมีความสุข

ทั้งครูและศิษย์ต่างไว้วางใจซึ่งกันและกัน คุณธรรมที่มีหลักการนี้เป็นฐาน คือ ความจริงใจ ความรับผิดชอบต่อน้ำที่บทบาทของตน และความมีสุจริตทั้งกาย วาจา ใจ

3. คุณธรรมที่เกิดจากหลักของความผูกพัน

การที่ครูกับศิษย์ต้องพบกันทุกวัน สัปดาห์ละ 5 วัน ปีละ 200 วัน เป็นเวลาอย่างน้อย 4 ปีบ้าง 6 ปีบ้าง 12 ปีบ้างนั้น หากพบกันแล้วก็จากกันไปอย่างไร้เยื่อใยต่อกันย่อมเป็นเรื่องที่ผิดปกติอย่างมาก

ความผูกพันเกิดขึ้นจากการสำนึกในคุณค่า ความสำนึกในการเป็นส่วนหนึ่งของสถาบัน ความสำนึกภารกิจที่ทุกฝ่ายต่างอำนวยความสะดวกเอื้ออาทรต่อกันมาเนิ่นนาน ความผูกพันเกิดขึ้นจากความรักและความเข้าใจซึ่งกันและกัน ดังนั้นคนเป็นครูจึงทำงานในหน้าที่ของตนด้วยความรัก รักศิษย์ รักการสอน มุ่งความเจริญของศิษย์ยิ่งกว่าตนเอง คุณธรรมที่เรียกว่าความรักนี้ตรงกับ ฉันทะ มิใช่ ตัณหา เมื่อคนเรามีฉันทะแล้ว การงานทุกอย่างย่อมสำเร็จ

4. คุณธรรมที่เกิดขึ้นจากหลักของการช่วยเหลือเกื้อกูล

หลักการข้อนี้จะเป็นเรื่องที่รู้และกล่าวถึงโดยทั่วไปว่า ครูนั้นเป็นผู้นำทาง เป็นผู้คุ้มครอง เป็นที่ปรึกษา และเป็นผู้ที่พร้อมที่จะช่วยเหลือศิษย์ การช่วยเหลือเกื้อกูลนั้นทำได้หลายวิธี เช่น การแนะนำทางที่ถูกต้องทำนองคลองธรรม การป้องกันการกระทำชั่ว การเสนอทางเลือกและทางออกในการแก้ปัญหา การช่วยเหลือทางกำลังใจและทางทุนทรัพย์ การรับฟังความทุกข์ของศิษย์อย่างเห็นใจและพร้อมที่จะเข้าใจ การสนับสนุนเมื่อศิษย์มุ่งสู่จุดหมาย การประคับประคองเมื่อศิษย์พลาดพลั้ง คุณธรรมในหลักการข้อนี้คือ เมตตาและกรุณา ซึ่งนับว่าเป็นแก่นของคุณธรรมทั้งหลายสำหรับความเป็นครู

บทบาททางด้านจริยธรรมและคุณธรรมของครูสอนเด็กพิเศษ

ความหมายของคำว่า “บทบาท” คือภาระที่ต้องรับผิดชอบตามสถานภาพของแต่ละบุคคล ครูมีบทบาทในการอบรมสั่งสอนวิชาความรู้และยังต้องมีบทบาทอื่น ๆ นอกเหนือจากนี้คือ ช่วยเหลือนักเรียนที่ขาดแคลนเสื้อผ้า อาหาร ส่งเสริมพัฒนาจริยธรรมของนักเรียน และดูแลรักษาสุขภาพอนามัยของเด็ก ๆ เป็นอาทิ (ยนต์ ชุ่มจิต, 2531 : 31)

ความหมายของคำว่า “จริยธรรมของครู” คือความประพฤติ การกระทำ ตลอดจนความรู้สึกนึกคิดอันถูกต้องดีงามที่ครูควรประพฤติ ปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองแก่ตน แก่ศิษย์ เพื่อนร่วมงาน และบุคคลทั่วไป (พระมหาอดิศร ธิรสีโล, 2540 : 67)

ความหมายของคำว่า “คุณธรรมของครู”

“คุณธรรม” หมายถึง คุณงามความดี คุณธรรมของครู คือครูผู้ประกอบคุณงามความดี มีสภาวะจิตใจที่มั่นคง ซึ่งแสดงออกมาในรูปการกระทำที่จริงจังและอยู่ในทางสายกลาง (บุญมี แทนแก้ว, 2539 : 45)

ความหมายของคำว่า “ครูสอนเด็กพิเศษ” คือ ครูผู้ทำหน้าที่สอนและให้ความช่วยเหลือแก่เด็กพิเศษที่มีความบกพร่องด้านต่าง ๆ ได้แก่ เด็กปัญญาอ่อน เด็กพิการทางกาย และสุขภาพ เด็กพิการทางตา ทางหู เด็กที่มีปัญหาทางอารมณ์และสังคม และเด็กที่มีปัญหาทางการพูด รวมทั้งเด็กปัญญาเลิศ ให้ได้รับความรู้เพิ่มในส่วนที่ขาดไป ตัดทอนความรู้ที่ไม่จำเป็น (วารี ธิระจิตร, 2537 : 1) บทบาทเกี่ยวกับจริยธรรมและคุณธรรมของครูสอนเด็กพิเศษ คือภาระของครูผู้ประพฤติดีประพฤติชอบ ประกอบด้วยคุณงามความดี ทำหน้าที่สั่งสอนอบรมเด็กพิเศษที่มีความบกพร่องในด้านต่าง ๆ ให้มีความรู้ความสามารถเป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรมอันดีงามเป็นคนดีในสังคม

บทบาทในการเป็นผู้นำทางด้านศีลธรรม จริยธรรมของครู นั้น หมายถึง ทำในสิ่งที่ดีที่ควร ที่ถูกต้องเหมาะสม สิ่งที่ครูควรกระทำเป็นอย่างยิ่ง คือ การประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างแก่ศิษย์ แก่บุคคลทั่วไป แสดงความเมตตารักใคร่ห่วงใยศิษย์ ช่วยเหลือศิษย์เมื่อคราวจำเป็น ตามสมควร เมื่อศิษย์มีปัญหาต้องพยายามหาทางแก้ไข เสียสละความสุขส่วนตัว ยอมรับความเหน็ดเหนื่อย อุทิศชีวิตจิตใจและเวลาให้ศิษย์และงาน (ยนต์ ชุมจิต, 2531 : 39)

โดยสรุป จริยธรรมเป็นหลักของความประพฤติซึ่งเน้นพฤติกรรมที่แสดงออกในทางที่ดีงาม เป็นที่ยอมรับและยกย่องของสังคม ควรแก่การยึดถือปฏิบัติตาม ส่วนคุณธรรมคือความดีทั้งปวงที่ควรปลูกฝังให้เกิดขึ้นกับทุกคน เพื่อประโยชน์ต่อตนเองและสังคมโดยส่วนรวม